
ВСЕСОКІЛЬСЬКИЙ ЗЛІТ 1948 РОКУ: ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ І ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК СОКІЛЬСЬКОГО РУХУ

Олексій Лях-Породько

Аннотация. Проанализированы предпосылки проведения XI Всесокольского слета 1948 г. в Праге (Чехословакия). Определено его значение в формировании гражданской позиции чехословацкого народа после Второй мировой войны. Обозначена роль Всесокольского слета в становлении государственных процессов и отношения к нему представителей высших слоев власти. Осуществлен анализ особенностей организации XI Всесокольского слета. Выявлены факторы, которые повлияли на формирование негативного отношения прокоммунистических элементов к сокольскому движению. Установлены причины запрещения сокольства в Чехословакии.

Ключевые слова: Всесокольский слет, сокольство, сокольское движение.

Abstract. Prerequisites of the XI Vsesokilski rally of 1948 in Prague (Czechoslovakia) have been analyzed. Its importance in the formation of Czechoslovak nation citizenship after the World War II has been shown. The role of Vsesokilski rally in the formation of states and attitudes to it representatives of the higher echelons of power has been revealed. Features of the XI Vsesokilski rally organization have been analyzed. The factors that influenced the formation of negative attitudes of procommunist elements to Sokol movement have been revealed. The causes of this movement prohibition in Czechoslovakia have been identified.

Keywords: Vsesokilski rally, sokilstvo, Sokilske movement.

Постановка проблеми. У першій половині ХХ ст. сокільський рух, з одного боку, мав сприятливі передумови для розвитку (поширення у різних країнах світу, створення мережі сокільських товариств, формування структури міжнародної сокільської системи, проведення Всесокольських зльотів тощо), а з іншого – зазнавав критичних руйнацій, утисків та заборон (ідеологічні та політичні переслідування СРСР та Німеччиною, арешти активістів, конфіскація майна, тотальна заборона сокільського руху тощо).

Після завершення Другої світової війни та з урахуванням геополітичних змін у міжнародному суспільстві і здобуття незалежності Чехословаччини активісти сподівалися на повторне відродження сокільського руху (попереднього разу Австрійська імперська влада заборонила сокільство, закрила Міжнародний сокільський союз тощо). На думку лідерів сокільського руху та громадськості, одним із дієвих засобів відновлення сокільської ідеї, підвищення національної свідомості та відродження держави є Всесокольський зліт. Об'єднавши мільйони громадян Чехословаччини, Всесокольський зліт 1948 р., який відбувся у Празі, став виразником прогресивних ідей нової країни. Однак внутрішньополітичні події, які відбулися цього ж року у Чехословаччині, не без втручання СРСР, кардинально змінили перспективне майбутнє сокільського руху на складну долю сьогодення аж до повного його ліквідування.

Упродовж чотирьох десятиків років сокільство у себе на Батьківщині було вигнанцем. За цей час комуністичні діячі, використовуючи державну владу, поступово знищували традиції сокільства, викривили історію сокільського руху, замінили сокільську систему виховання на радянську систему фізичної культури і спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Довгий час у СРСР та колишніх комуністичних країнах, зокрема і у Чехословаччині сокільський рух і все, що з ним пов'язано, піддавалося жорсткій цензурі та однобічному трактуванню – сокільство – це буржуазно-націоналістична організація, тобто ворог пролетаріату, комунізму та соціалістичному ладу [4]. Однак сьогодні можна впевнено стверджувати протилежне. Адже геополітичні зміни у світі сприяють переосмисленню минулого, і сокільський рух потребує нових наукових досліджень для з'ясування справжньої його ролі у розвитку суспільства. З огляду на це, актуальності набуває вищезазначена проблема.

Наукове дослідження виконане згідно зі Зведеним планом НДР у сфері фізичної культури та спорту на 2011–2015 рр. Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України за темою 1.1 «Історичні, організаційно-методичні та правові основи реалізації олімпійської освіти в Україні» (номер держреєстрації 0111U001714).

Мета дослідження – здійснити історико-теоретичний аналіз особливостей організації та прове-

дення XI Всесокольського зльоту та з'ясувати його значення у розвитку сокольського руху.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, історико-логічний і описовий методи.

Результати дослідження та їх обговорення. XI Всесокольський зліт мав би стати символом відродження державності та незалежності Чехословаччини після окупації Німеччини. Це визнавали всі від пересічного громадянина до керівників країни. Ось як говорив про значення Всесокольського зльоту президент Чехословаччини Е. Бенеш: «Напрягите все силы, что бы слет превратился в мощную демонстрацию благородных, мирных и действительно демократических стремлений всего славянского мира. Я уверен в том, что работа сокольского слета покажет беспокойному и недоверчивому миру миролюбивое и честное лицо всего славянства и, таким образом, поможет лучшему взаимному пониманию и установлению мира во всем мире» [3, 34]. Зі слів Е. Бенеша, Всесокольський зліт має не лише загальнодержавне, а й глобальне значення у встановленні міжнародних взаємовідносин. Така характеристика зльоту набуває більшої значущості, враховуючи те, що він проводився через три роки після завершення Другої світової війни.

Не менш високо оцінював значення Всесокольського зльоту прем'єр-міністр Чехословаччини К. Готвальд: «Предстоящий XI слет должен превратиться в мощную манифестацию нашего народа, одержавшего победу и строящего, сплоченно и самоотверженно, свою счастливую родину, а также в манифестацию решимости всего славянства не допустить уже никогда повторения немецкой агрессии на Восток. Поэтому XI Всесокольский слет будет делом всего народа и наш долг позаботиться о том, что бы он имел полный успех. Я думаю, что сейчас, накануне XI Всесокольского слета, подходящий момент, чтобы вспомнить слова Тырша о том, что наше стремление к расцвету нельзя считать завершенным, пока каждый чех и словак не станут «соколами». Да, сейчас пора нам серьезно постараться превратить эти слова в действительность, что бы «Сокол» стал лучшим примером и символом национального единения» [3, 35]. Але є й інша маловідома «сторона» взаємовідносин К. Готвальда та сокольства про яку мова буде йти далі. Тож величаві слова прем'єр-міністра невдовзі мали зовсім інший зміст. Комуністичні діячі, незважаючи на гасла, вже вирішили подальшу долю «Сокола».

Потребує пояснень, чому ж нова влада, наголошуючи на значенні сокольства, робила все, щоб цей рух зник. Відповідей на це питання декілька: по-перше, ще у 20-х рр. XX ст. в СРСР сокольський рух був проголошений як буржуазний,

націоналістичний, фашистський та отримав штамп «ворога пролетаріату»; по-друге, у 1947 р. відбувся VIII Загальний з'їзд «соколів», на якому вирішувався ряд важливих питань, здебільшого не на користь комуністичним елементам (сокольство та проблеми післявоєнного періоду, розвиток сокольського руху на основі гуманістичних традицій М. Тирша та І. Фігнера і демократичних ідей Т. Масарека та Е. Бенеша, ставлення до соціалізму, слов'янське питання) [6]; по-третє, у першій половині 1948 р. у Чехословаччині відбувся державний переворот, після якого до влади у країні прийшли комуністи; по-четверте, під час проведення Всесокольського зльоту сокольські активісти, які були не згодні з політикою комуністичної влади, протестували проти її дій.

Отже, у сокольства у поновленій Чехословаччині було більше ризиків, а ніж сприятливих умов для розвитку. Одним із факторів, який найбільш вплинув на відродження сокольського руху, після Другої світової війни була підтримка народу. До речі, саме цей чинник був стримуючим для прокомуністичних елементів щодо швидкого знищення «Сокола». Загальнонаціональна популярність сокольських ідей стала на заваді втіленню задуманого вже одразу при захопленні влади тому традиції сокольства залишалися у пам'яті народу. Однак безжалісний «маховик» комуністичної пропаганди за підтримки державних інституцій зробили свою справу – сокольство було замінено на радянську систему фізичної культури і спорту.

Такі кардинальні зміни у суспільстві вимагали часу та підготовки і лідерам комуністичного руху у Чехословаччині при підтримці Радянського Союзу це, на жаль, вдалося. Проаналізуємо шлях поступового, прихованого, заздалегідь продуманого плану знищення сокольства.

Після звільнення Чехословаччини від окупації Німеччини влада СРСР не хотіла втратити політичний вплив на країну і розгорнула широкомасштабну підривну діяльність. Насамперед, прокомуністичні активісти проникли у ряди «соколів» (така тактика мала стратегічне значення, бо якщо врахувати, що у 1947 р. сокольство налічувало понад 1 млн. членів, то стає зрозуміло про їхні наміри). Навіть найвищі держпосадовці, наперекір своїм ідеологічним уподобанням, але заради справи, вступали до лав «Сокола». Серед них можна назвати К. Готвальда, А. Запотоцького та ін. Зокрема К. Готвальд здавна мав пристрасть до комуністичної ідеології, то хіба ж міг він прихильно ставитись до сокольства (у 1921 р. став одним із засновників комуністичної партії Чехословаччини, 1921–1926 рр. редактор партійної газети і партійний функціонер у Словаччині, з 1925 р. член ЦК партії, у 1926–1929 рр. очолював Центральний політичний і пропагандистський комітет ЦК КПЧ,

1929–1948 рр. депутат парламенту, 1929–1945 рр. генеральний секретар КПЧ, 1935–1943 рр. секретар Комінтерну, у 1939–1945 рр. один із лідерів чеського комуністичного опору (у Москві), 1945–1953 рр. голова КПЧ, 1945–1946 рр. віцепрем'єр, 1946–1948 рр. прем'єр-міністр уряду Чехословаччини, 1948–1953 рр. Президент Чехословаччини). З наведеної короткої комуністичної та професійної біографії стає зрозумілим, що в особі К. Готвальда сокільський рух отримав собі «нового ката».

Наступним кроком, який повинен був подіяти так на сокільство, що начебто воно об'єднує всі фізкультурно-спортивні організації Чехословаччини, а насправді розчинилося б, і на тлі нього сформувалася нова радянська система фізичної культури і спорту. Для цього у 1945 р. у Празі відбулося зібрання представників фізкультурно-спортивних товариств, на порядку денному якого стояло питання об'єднання всіх фізкультурних організацій. Серед присутніх були: З. Неєдлі – міністр народної освіти (активний комуністичний діяч), Л. Свобода – міністр національної оборони (прихильник комуністичної ідеології, який у 1950 р. очолив державний комітет у справах фізичної культури і спорту), Гржебік – голова Центрального національного комітету у справах фізичної культури (комуністичний активіст) та ін. У виступі Л. Свободи пролунали гасла до неминучого об'єднання, бо так забажала влада (вже у той час комуністи мали величезний політичний вплив), а промова З. Неєдлі була продовженням свого попередника і у ній теж наголошувалось на необхідності об'єднання [5]. Після завершення зібрання представники більшості фізкультурно-спортивних організацій прийняли резолюцію про об'єднання. Але були й такі, що не погодились, розуміючи наслідки. Ми можемо припустити, що проти виступили саме представники сокільства. Однак прокомуністичні владні діячі знайшли вихід для заспокоєння спортивної громадськості і запропонували всім їм об'єднатися під назвою «Сокіл». У такий спосіб вони намагалися спантеличити загал, бо начебто нічого не змінюється, а більше того згуртовується. Насправді ж комуністичні діячі «вигравали час» для повного знищення сокільства. У черговому номері «Красного спорту» з цього приводу зазначалось, що об'єднана організація «Сокіл» зберігає стару назву, але буде проникнута новим народним духом. У статті зверталась увага на те, що тепер «Сокіл» стане дійсно демократичним, згуртовуючи навколо себе робітничу молодь, інтелігенцію, службовців тощо. Серед тих фізкультурно-спортивних організацій, які зголосились на таку уніфікацію були, перш за все, представники прокомуністичного пролетарського червоного спорту. Такий підступний план згодом призвів до

повного поглинання та розпорошення сокільського руху.

Після лютневих подій 1948 р. (державний переворот комуністичної партії призводить до того, що Чехословацька республіка набуває начебто народовладдя, але з однопартійним режимом та інтеграцією на СРСР) лідери комуністичної партії все більше концентрували владу у своїх руках, що, звичайно, негативно відображалось на сокільському русі. Наприклад, президентом країни стає К. Готвальд, прем'єр-міністром А. Запотоцький, міністром внутрішніх справ О. Чепічка (О. Чепічка також очолив сокільську комісію при Центральному виконавчому комітеті Національного фронту) та ін.

Шлях до повного комуністичного поневолення Чехословаччини пролягав через Всесокільський зліт, а саме у лютому 1948 р. відбувся державний переворот ініційований комуністами, у травні пройшли вибори до Національних зборів, 9 червня проголошено народну демократію, тобто комуністичну диктатуру, 10 червня розпочався зліт, а 14 червня Національна асамблея обрала президентом К. Готвальда.

Кульмінацією протистояння сокільських активістів та прокомуністичної влади став XI Всесокільський зліт, під час якого загострився довго приховуваний конфлікт. Несподіванкою для нової влади стала урочиста хода «соколів», зокрема їх реакція та гасла. Проходячи повз урядову лужу, вони символічно не повернулися обличчям до неї і закликали повернути Е. Бенеша до влади. Звісно, що після цього утиски і терор посилювалися. Відомо, що понад 10 000 сокільських активістів постраждало. Їх виключали зі складу «Сокола», звільняли з роботи, заарештовували, конфісковували майно, катували, переслідували і знущалися. А найстрашніше те, що вони безпідставно отримали клеймо ворогів народу, бо боролися за незалежність своєї країни!

Однак авторитет сокільського руху серед чехословаків був настільки великий, що навіть після цього комуністична влада не наважилась заборонити «Сокіл». Та й до початку і під час Всесокільського зльоту було заздалегідь сплановано повсякчас демонструвати прихильність та дружбу з СРСР. Так, ще у 1946 р. до Москви з Чехословаччини та ще 11 країн надіслали своїх представників на запрошення Всесоюзного комітету у справах фізичної культури і спорту для відзначення Дня фізкультури прибула делегація у складі: Ф. Блага – голова товариства «Сокіл», Р. Плайнер – голова дитячої спортивної організації «Юнак», Ф. Мельшик – генеральний секретар Міжнародної федерації любителів боротьби. Зі слів Ф. Благі, а вони були спрямовані лише на похвалу Радянського Союзу, виявляється країни Східної Європи завдя-

чують, перш за все, СРСР у перемозі над Гітлерівською Німеччиною. Окрім цього, він запросив спортсменів країни Рад для участі у XI Всесокольському зльоті.

Прийнявши запрошення, спортивне керівництво СРСР вирішило, що доцільно було б, перш ніж виступати на міжнародних змаганнях високого рівня, перевірити своїх спортсменів на інших турнірах, які проводились до речі у Чехословаччині: чемпіонат Європи з баскетболу (Прага, 1947), всі матчі Євротурніру відбулися у залі товариства «Сокол»; Міжнародний фестиваль молоді (Прага, 1947), радянські спортсмени брали участь у змаганнях з гімнастики.

Власне участь у молодіжному фестивалі, а згодом і спільний виступ радянських та чехословацьких гімнастів на стадіоні «Страгов» були головною «репетицією» напередодні Всесокольського зльоту. Не оминули увагою ці події місцеві засоби масової інформації, а враховуючи комуністичну владу Чехословаччини розуміємо у якому стилі їх описували. Зокрема, у газеті «Руде право» виступ гімнастів СРСР отримав таку характеристику: «Советские гимнасты продемонстрировали неповторимое искусство работы на коне. С ними не сравнится никто в мире» [1, 303]. З ще більшим захопленням писали чехословацькі газети після виступів радянських гімнастів на символічному для «соколів» стадіоні «Страгов». Заголовки статей були такими: «Гимнасты СССР покорили Прагу», «Несмотря на 80 лет гимнастического опыта, наши оказались слабее», «Русские гимнасты победили». Гимнастам СРСР урочисто була вручена медаль Тирша. Після таких результатів та прийому можна було без остраху їхати наступного року до Праги для участі у Всесокольському зльоті.

Слід зазначити, що у радянській спеціалізованій та популярній літературі Всесокольський зліт і виступ гімнастів СРСР у Празі не викликали належного ажіотажу і зрозуміло з якої причини. Наприклад журнал «Физкультура и спорт» обмежився декількома абзацами з фотографіями на останній сторінці. Навіть у такій маленькій замітці прославлялись передусім спортсмени СРСР: «Торжественно и радостно встречали в Чехословакии делегацию советских спортсменов, приехавших на XI всесокольский слет. На всем пути от границы до Праги советских спортсменов приветствовали тысячи граждан Чехословацкой республики... XI Всесокольский слет проходил как большой всенародный праздник победившей демократии... Особенный успех имели выступления советских спортсменов... Они отличались высокой артистической слаженностью, отточенностью движений, разнообразием комбинаций, творческой выдумкой» [7, 15].

Занадто лаконічно описав участь спортсменів СРСР у Всесокольському зльоті журнал «Теория и практика физической культуры». Зокрема, у розділі хроніки основних подій радянської фізичної культури за травень, червень, липень 1948 р. була поміщена коротка згадка про делегацію у складі 500 осіб, які успішно виступили у Празі на XI Всесокольському зльоті [9].

Більш детально про особливості участі радянських гімнастів у зльоті розповів М. Бугров у книзі «Международные связи советских спортсменов». Але ж характер висвітлення був зовсім не об'єктивним, а з використанням ідейних основ комуністичної ідеології: «Гимнасты СССР смогли показать зрелище, которое превзошло по замыслу и мастерству исполнения то, что демонстрировалось когда-либо на сокольских слетах» [2, 53–54]. У такому ж ракурсі характеризувала виступ радянських гімнастів місцева газета «Оборона люду»: «Лучшим выступлением на XI Всесокольском слете, было выступление советских физкультурников. Каждое их движение являлось доказательством высокого уровня советской физкультуры, ее продуманности и последовательности. Советские гости делали чудеса. Их достижения Прага не забудет. Зрители смотрели на их движения, затаив дыхание» [2, 54]. Чи була це об'єктивна оцінка виступу спортсменів СРСР, чи можливо такого роду статей вимагала державна влада? На нашу думку, має місце перебільшення та потурання чехословацьких комуністів комуністам Радянського Союзу.

Власне сам Всесокольський зліт мав грандіозні масштаби (у зльоті взяли участь понад 100 000 осіб, а в урочистій ході 75 000 «соколів», 9000 гостей, майже 1000 кіннотників. Стадіон вмістив рекордну кількість глядачів – понад 200 000). Серед його учасників були представники більшості соціалістичних країн Югославії, Польщі, Болгарії, Румунії, Албанії тощо. Лише тільки СРСР наплавив делегацію з 500 осіб, до складу якої входили представники всіх республік. До речі, одним із представників УРСР був О. Мишаков [10]. У майбутньому видатний тренер, вихованці якого завоювали 18 золотих, 10 срібних, 12 бронзових олімпійських медалей. Серед них 9-разова олімпійська чемпіонка Л. Латиніна, 7-разовий олімпійський чемпіон Б. Шахлін та ін. За свої досягнення О. Мишаков у 2001 р. внесений до Книги рекордів Гіннеса як один із найкращих тренерів світу ХХ століття.

Безперечно спортивні керівники Радянського Союзу надавали величезного значення Всесокольському зльоту, про що свідчать кількість учасників делегації та широта її географії. Окрім цього, слід звернути увагу й на інші складові підготовки команди, такі, як фізична готовність, техніч-

не оснащення та сценічно-артистична постановка виступу. Зокрема режисером постановником масових гімнастичних виступів був М. Сірій – неодноразовий чемпіон СРСР зі спортивної гімнастики, абсолютний чемпіон та чемпіон у командній першості III Робітничої Олімпіади у Антверпені (Бельгія, 1937 р.).

Програма виступу представників СРСР складалася з групових та індивідуальних вправ на комбінованих гімнастичних снарядах, які при потребі трансформувалися у коня, перекладину, паралельні та різновисокі бруси (одночасно на стадіоні було встановлено 48 таких комплексів, а розробниками цих конструкцій були заслужені майстри спорту В. Абалаков та М. Сірій). Також були продемонстровано акробатичні та гімнастичні виступи на мотоциклах і окремо виконано чоловічі та жіночі вільні вправи.

У слід гарній матеріально-технічній підготовці радянської делегації була здійснена й агітаційно-пропагандистська діяльність Всесокольського зльоту та сокольського руху. Так, у 1948 р. у Празі на російській мові була видана праця М. Тирша «Наша задача, наш путь, наша цель» спеціально для делегації СРСР [4]. Також була випущена серія поштових марок, написи яких зроблені російською мовою, із зазначенням номеру зльоту, його назви, символом сокольства тощо.

Отже, при тому що спортивними функціонерами та представниками комуністичної влади СРСР Всесокольський зліт визнавався, як стратегічна подія у міждержавних відносинах, широкого розголосу виступ спортсменів Радянського Союзу не набув. Однак значення його виходило за межі спортивного і переходило у площину політичного впливу.

Після Всесокольського зльоту ще декілька років відбувалася «не оголошена війна» прокомуністичної влади Чехословаччини щодо «Сокола». На поверхні начебто все було добре, але насправді продовжувалась підривна діяльність авторитету сокольського руху. Підтвердження цьому ми знаходимо у доволі дивній статті під назвою «Друзья. Заметки о спортивной жизни Чехословакии», опублікованої на сторінках журналу «Огонек» у 1950 р. Приводимо окремі уривки статті для того, щоб зрозуміти масштаби комуністичної пропаганди: «После победы демократических, руководимых коммунистической партией, комитеты действия возрожденного Национального фронта объединили чехословацкие физкультурные организации в одну сокольскую общину. Тем самым был положен конец существованию разрозненных спортивных клубов, находившихся под влиянием различных реакционных политических партий... Выдающимся не только спортивным, но и политическим событием был

созданный летом 1948 года XI Всесокольский слет. Это была демонстрация верности трудящихся Чехословакии своему народному правительству, преданности народно-демократическому строю. Слет прошел под знаком любви и дружбы к Советскому Союзу» [8, 29]. Далі автор статті М. Тарасов стверджує, що наступні два роки існування «Соколу» були часом творчого зростання та розвитку. Більше того, у ці роки за наказом Центральної ради профспілкових союзів понад 100 000 робітників вступили до лав «Сокола», створивши більш ніж 150 сокольських осередків на підприємствах. За інформацією М. Тарасова станом на 1950 р. «Сокол» нараховував близько 1,5 млн членів, які об'єднані у 5 000 сокольських товариств. І на завершення статті автор акцентує увагу на тому, що будинок спорту, а насправді це будинок «Сокола» (зараз будинок Тирша), відіграє важливу роль у вихованні молоді у соціалістичному дусі.

На початку 50-х рр. XX ст. ще де-не-де зберігались сокольські традиції, а саме: продовжувались традиційні щорічні спортивні змагання з різних видів спорту, які мали назву «Тиршові ігри», введено аналог радянського комплексу Готовий до праці та оборони (ГПО) – Тиршова відзнака здатності (ТВЗ); надруковано серію поштових марок, де разом із ознаками соціалістичної фізкультури і спорту мають місце символи «Сокола» тощо.

Проте, незважаючи на компромісні рішення поступу керівників «Соколу» та влади, а подекуди відкриті протести сокольських активістів запущений механізм щодо знищення сокольства не зупинився. Так, у 1952 р. у Чехословаччині був створений Державний комітет у справах фізичної культури і спорту, а у 1956 р. прийнятий Закон про фізичне виховання. Тобто, державна влада посилила контроль та підпорядкувала собі управління фізкультурно-спортивним рухом. Стало зрозуміло, що сокольству немає вже місця у Чехословаччині, і він опинився за кордоном в екзилі.

Оразу ж змінилося ставлення до «Сокола». Якщо у Чехословаччині здебільшого воліли взагалі не згадувати про «Сокол», то радянська література знову повернулася до попереднього тлумачення сокольства як націоналістично-фашистської організації, ворога соціалізму тощо. Зокрема професор Д. Крадман у статті «Сокол чешский» писав наступне: «В те годы, как и в последующие, вся идеологическая и организационно-практическая деятельность «Сокола» приобрела ярко выраженную антикоммунистическую, антисоветскую направленность. С победой социализма в Чехословакии пришел конец «Соколу»: он был распущен» [4, 47]. М. Бугров у вже згаданій вище праці наголошує на тому, що представники буржуазних класів намагалися використати фізкультурно-спортивні організації проти встановлення

народної демократії (насправді ж комуністичного тоталітаризму, автор навмисне маніпулює фактами). Про сокільство ж він говорить так: «Особенно ясно это видно на примере Чехословакии, где в массовой спортивной организации «Сокол» до февральской революции 1948 г. Враги чехословацкого народа играли видную роль» [2, 120]. Такі штампи переслідували сокільство як у СРСР, так і в Чехословаччині впродовж всього часу панування та впливу радянської влади на інші країни.

Висновки. Проведення XI Всесокільського зльоту у 1948 р., тобто майже після завершення Другої світової війни змістило його значущість із гімнастично-спортивного заходу у політичну площину. Посилення політичного та військового тиску радянської влади на країни Східної Європи, зокрема встановлення комуністичного устрою в Чехословаччині негативно позначилося на сокільському русі. Плануючи організувати черговий Всесокільський зліт, керівники сокільства намагалися таким чином продемонструвати силу, харак-

тер і незламний дух чехословацького народів. Зліт мав уособлювати єднання сокільських ідей та громадської думки. Він мав би проголошувати вільний, демократичний шлях розвитку Чехословаччини. Але прокомуністичні елементи, які захопили владу використали авторитет сокільства серед народу для просування своєї ідеології. При нагоді їм став Всесокільський зліт як засіб пропаганди світового комунізму.

Склад учасників, гасла, що лунали під час його проведення, пильна увага з боку владних структур свідчать про важливу роль Всесокільського зльоту у встановленні комуністичного панування у Чехословаччині. Однак, не зважаючи на тотальний контроль сокільських активістів, спроби протистояти тиску вибухали повсякчас, що призвело до категоричної заборони сокільського руху. Відродитись сокільству судилося лише майже через півстоліття.

Перспективи подальших досліджень будуть спрямовані на з'ясування особливостей організації та проведення XII Всесокільського руху 1994 р.

Література

1. *Бражнин И.* Алые майки / И. Бражнин. – Л.: Изд-во ЦК ВЛКСМ «Молодая гвардия», 1948. – 424 с.
2. *Бугров Н.* Международные связи советских спортсменов / Н. Бугров. – М.: Физкультура и спорт, 1954. – 132 с.
3. *Гавличек В.* Чехословацкий Сокол. – Прага: Орбис, 1948. – 36 с.
4. *Крадман Д. А.* Сокол чешский / Д. А. Крадман // Физ. культура в шк., 1968. – № 7. – С. 45–47.
5. *К объединению* физкультурных организаций Чехословакии // Красный спорт. – 1945. – № 36. – С. 5.
6. *Лях-Породько О. О.* Сокільський гімнастичний рух у Чехії між Першою та Другою світовими війнами / О. О. Лях-Породько // Теорія і методика фіз. виховання та спорту. – 2010. – № 4. – С. 98–101.
7. *Прага – Варшава* // Физкультура и спорт. – 1948. – № 8. – С. 15.
8. *Тарасов Н.* Друзья. Заметки о спортивной жизни Чехословакии / Н. Тарасов // Огонек. – 1950. – № 21. – С. 29–30.
9. *Хроника* основных событий советской физической культуры (май, июнь, июль 1948 г.) // Теория и практика физ. культуры. – 1948. – № 10. – С. 480.
10. *Шол П.* Звездный тренер. Очерк жизни и деятельности заслуженного тренера СССР А. С. Мишакова / П. Шол. – Мариуполь, 2010. – 46 с.

References

1. *Brazhnin I.* Scarlet Shirts / I. Brazhnin. – Lviv: Publishing House of CC of Komsomol «Molodaya gvardia», 1948. – 424 p.
2. *Bougrov N.* International relations of Soviet athletes / N. Bougrov. – Moscow: Fizkultura i sport, 1954. – 132 p.
3. *Havlicek V.* Czechoslovak Sokol. – Prague: Orbis, 1948. – 36 p.
4. *Kradman D. A.* Czech sokol / D. A. Kradman // Fizkultura v shkole, 1968. – N 7. – P. 45–47.
5. *To the union* of sports organizations of Czechoslovakia // Krasnyi sport. – 1945. – N 36. – P. 5.
6. *Liakh-Porodko O.* Sokilske gymnastic movement in the Czech Republic between the First and Second World Wars / O. Liakh-Porodko // Teoria i metodika fiz. vykhovannia i sportu. – 2010. – N 4. – P. 98–101.
7. *Prague–Warsaw* // Fizkultura i sport. – 1948. – N 8. – P. 15.
8. *Tarasov N.* Friends. Notes on the sporting life of Czechoslovakia / N. Tarasov // Ogonek. – 1950. – N 21. – P. 29–30.
9. *Chronicle* of major events of Soviet physical education (May, June, July 1948) // Teoriya i praktika fizkultury. – 1948. – N 10. – P. 480.
10. *Shol P.* Star coach. Essay on the life and work of the honored coach of the USSR A. S. Mishakov / P. Shol. – Mariupol, 2010 – 46 p.